

Lagun desleialak eta leialak¹

— — — — —

JAUME CABRÉ²

Itzulpena: Antton Olano

Joan den abenduan Mercè Rodoredaren itzultzaileak elkartu ziren Bartzelonan, eta ezin nagoke horren inguruan zenbait gogo-eta egin gabe. Jatorrizko testuak jatorrizko testuaren irakurleengan pizten dituenen antzeko emozioak eragin nahi ditu itzultzaileak bere hizkuntza eta kulturako irakurleengan. Itzultzailea autorearen atzean ezkutatuta geratu ohi da, eta lana gaizki egiten duenean edo hutsegiteak egiten dituenen bakarrik gogoratzen gara berataz. Gardentasun zuhur eta baitezpadako batean eustean datza, beraz, itzultzailearen lanaren handitasuna, era horretan bere testu berriaren baitan utz baitezake osotara irakurlea hunkitzeko helburua (egia esan, autorearena da oraindik testua, baina itzultzaileak egin du).

Noizbait esan izan dut itzultzailea katedraletan lan egiten zuten eskultoreak bezalakoa dela, leku erpinetako moldadurak, xurrutariak eta eskulturak lantzen zituzten harako zizelkari haiek bezalakoa, alegia, zeinen filigrana lanari usoek baino ezin baitzioten erreparatu. “Gu Jainkoarentzat ari gara lanean” esaten omen zuten haiek. Itzultzaileak bere lanari usoek baino antzeman ez diezaioten egiten du lan. Testu itzuliak zirrara eragin, aise korritu eta plazerra sortzen badu ongi itzulita dagoela badakiten horiek baino antzeman ez diezaioten, alegia.

Itzultzaileak oso ongi jakin behar du jatorrizko hizkuntza, eta batez ere, ongi baino hobeto jakin behar du bere hizkuntza, xede hizkuntza. Poesia itzultzeko, poeta izan be-

1. 2008ko urtarrilaren 3an *AVUI* egunkariko kultura-gehigarrian argitaratua

2. Jaume Cabré i Fabré (Bartzelona, 1947) idazlea da.

har du itzultzaileak. Eta eleberria itzultzeko, ez du zertan eleberrigile izan, baina bai poeta sena eduki. Hizkuntzarekin tratuan ibiltzea oso gauza serioa da; itzultzaileak ez ditu hitzak iraultzen, emozioz betetako tresna estilistikoak baizik. Broma gutxi. Eta hainbeste aldiz igarotzen da testutik, ezen, lan horretan buru-belarri diharduen bitartean, autoreak berak baino hobeto ezagut baitezake obra.

“Lehen hitzetik azkeneraino, gozo-gozo eraman nau testuak, uhin maltso baten gainean bezala”, esan zidan behin itzultzaile batek, bion ustez itzultzen zaila behar zuen nire testu bat itzultzeak zeinen lan gutxi eman zion adierazteko. Sortzaileak bezala, itzultzaileak pozik geratu behar du bidean behin eta berriz topatzen dituen oztopoak gainditzeko proposatutako irtenbideekin. Uhin maltsoen gainean gozo-gozo joate hori izatera jo behar du itzultzailearen lanak.

Hizkuntza ez-ahaltsuen literaturek tradizio sendoa dute itzulpengintzan, eremu urriko hizkuntzek zubiak eraiki beharra baitute, idazle gehiago eta argitalpen-industria indartsuagoa dituzten hizkuntza ahaltzua goek adinako obra kantitatea eta kualitatea eskainiko badizkiete beren irakurleei. Katalan literatura ez da salbuespena: bertako argitaletxe gehienek lehentasuna ematen diote beste hizkuntza askotatik katalanerako itzulpenari. Beraz, Europako testuingurura begira jarrita, non hirurogeitik gora hizkuntza bizirik baitaude, erraz ulertuko dugu Umberto Ecoren harako baieztapen hura: “Europako hizkuntza itzulpena da”.

Bada gertaera bitxi bat: klasikoaren itzulpenen zahartzearena. Askotan, bi edo hiru belaunaldiz behin, berriro itzultzen dira le-

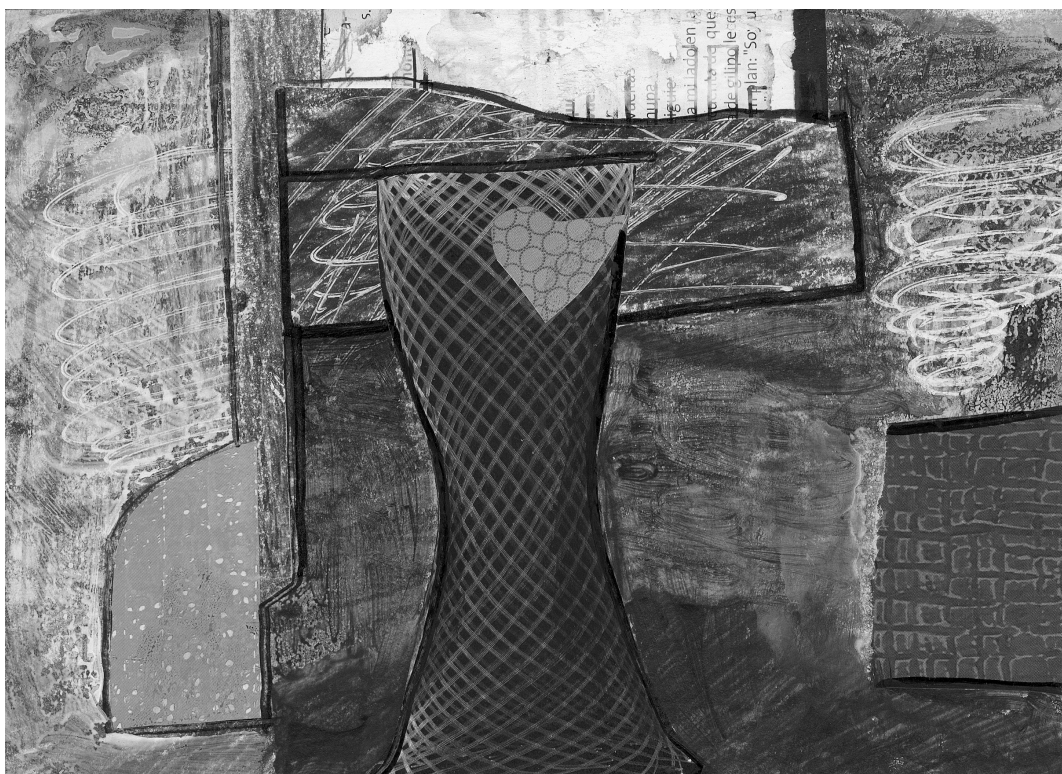
hendik itzulita zeuden obrak. Kontua da belaunez belaun ongi zahartuz doan jatorrizko testua baino askoz arinago zahartzen dela testu itzulia. Hori dela eta, hainbat urtez behin, obra beraren beste itzulpen bat egin beharra dago, unean uneko irakurleengandik hurbilago egoteko, irakurle horiek beren aiton-amonen hizkuntza arranditsua gogorarazten dieten bertsioei muzin egitea nahi ez badugu behintzat. Misterioa, hau da: nolatan dario naftalina-usaina testu itzuliari, eta jatorrizkoari, berriz, ez?

Miquel Desclo lehen mailako poeta eta poesia itzultzaile handiaren hitz batzuk ekarri nahi nituzke orain hona, zeinetan T. R. Steiner aipatzen baitu, zeinak John Denham aipatzen baitu, bere Virgiliren itzulpenei buruz ari dela. Denhamek diosku, eta Steinerrek helarazten, Desclolek azaltzen eta nik hona aldatzen, ezen “itzulpenaren zeregina ez dela soilik testu bat hizkuntza batetik bestera iraultzea, poesiatik poesia iraultzea baizik”. Hain da aldi berean sako- na eta hauskorra poesiaren indarra, ezen, prozesu horretan, lurrundu ere egin baitaiteke: itzultzaileak berriz osatu behar du urrina. Eleberri baten prosak ere, nik uste, urrin propioak ditu, eta itzulpena berez den garbitze horretan galdu egin daitezke urri- nok. Nolako erantzukizuna sentitu behar duen itzultzaileak, berriz sortu eta hizkuntza batetik bestera aldatu behar duen testua- ren aurrean!

Orain dela hiru urte, nire hamaika itzultzailearekin elkartzeko pribilegioa izan nuen. Nire argitaletxearen babesaz eta instituzioen laguntzaz bultzatutako ekimen horrek aurrera egin du geroztik, eta horren antzeko topaketak egin dira beste idazle batzuen itzultzaileekin. Azkenekoa, aur-

tengoa, Rodoredarenekin. Kultur jatorri desberdineko pertsonak, eta antzeko hizkuntzen edo erabat desberdinen hiztunak izanik, zalantza eta irtenbide trukea izugarri aberasgarria da itzultzaileentzat; baina baita autoreentzat ere, begirada sakoneko irakurle batzuek —maitasunez eta maitasunagatik testuaren sakoneko sekretua bilatzen duten irakurle batzuek— beraien

obrari buruz duten pertzepzioa zein den jakiteko. Gogoan dut behin Amos Ozi irakurri eta inoiz baliatuko ez nituela uste nuen hitz batzuk esan nizkiela itzultzaileoi, horretarako aukera suertatu zitzaidalako erabat hunkiturik: “Ausart zaitezte nirekiko desleial izaten, nirekin leial jokatu ahal izateko”.

Amigos infieles y leales

A raíz de la reunión de los traductores de Mercè Rodoreda en diciembre del año pasado, el escritor Jaume Cabré reflexiona sobre la traducción. Para Cabré la grandiosidad del trabajo del traductor es mantenerse en una discreta transparencia para dejar que su texto, el que ha traducido, sea el que emocione al lector. El traductor quiere provocar en los lectores de su lengua emociones parecidas a las que provoca el texto original a los lectores del texto original.

El autor también apunta en el artículo un par de temas relacionados con la traducción: la gran tradición traductológica de las lenguas minoritarias y un fenómeno que califica de curioso: el envejecimiento de las traducciones antes que las obras originales, hecho que conlleva que cada dos o tres generaciones se traduzcan de nuevo obras que ya habían sido traducidas.

Cabré transmite su admiración por los traductores y lo ejemplifica en el encuentro que él mismo tuvo hace pocos años con algunos traductores de su obra.

Amis infidèles et loyaux

Consécutivement à la réunion des traducteurs de Mercè Rodoreda en décembre de l'année dernière, l'écrivain Jaume Cabré apporte sa réflexion au sujet de la traduction. Pour Cabré la grandeur du travail du traducteur est de se maintenir dans une discrète transparence pour faire en sorte que son texte, celui qu'il a traduit, soit source d'émotions pour le lecteur. Le traducteur veut provoquer chez les lecteurs de sa langue des émotions semblables à celles que provoque le texte original chez les lecteurs du texte original.

L'auteur pointe également dans l'article deux thèmes en rapport avec la traduction : la grande tradition traductologique des langues minoritaires et un phénomène qu'il qualifie de curieux : le vieillissement plus rapide des traductions que des oeuvres originales, ce qui suppose que toutes les deux ou trois générations on traduise à nouveau des oeuvres qui avaient déjà fait l'objet de traductions.

Cabré évoque son admiration pour les traducteurs et l'illustre par la rencontre qu'il eut lui-même, il y a quelques années, avec certains traducteurs de son oeuvre.

Friends true and false

After a meeting of the translators of Mercè Rodoreda in December of last year, writer Jaume Cabré reflects on translation. For Cabré, the grandeur of the work of the translator lies in maintaining a discrete transparency in order to allow his text, that is, the translation, to move the reader. The translator wishes to evoke in the readers of his language emotions similar to those that the original text evokes in its readers.

The author also discusses other topics related to translation, specifically, the great tradition of the translation of minority languages and a phenomenon he describes as curious: the aging of a translation before that of the original work, which means that every two or three generations, works that have already been translated are translated again.

Cabré communicates his admiration for translators and exemplifies it in the meeting that he himself had a few years ago with translators of his work.